

Csernicskó István

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász – Pannon Egyetem, Veszprém

A verbális repertoár elemeinek osztályozása nyelvpolitikai nézőpontból: az északi szláv dialektuskontinuum kárpátaljai szakaszának példája

Tudjuk: nyelv és nyelvjárás elkülönítése nem könnyű feladat (Bárcki 1956: 393). Az ugyanis, amit laikusként homogénnek érzékelünk és nyelvnek nevezünk, valójában egymással szoros kapcsolatban lévő, ugyanakkor folyton változó és változatos egységek bonyolult összessége. Voltaképpen azt mondhatjuk: „A NYELV” nem létezik, csak nyelvváltozatok vannak, amelyek maguk is változatosak és változnak, és amelyek összességét valamilyen absztrakció és kategorizáció alapján nyelvnek fogunk fel. A *nyelv* és a *nyelvváltozat* egyaránt valamilyen szinten közös tulajdonságokkal jellemezhető nyelvhasználati módok együttese, amelyek az épp releváns szinten elkülönülnek más nyelvváltozatoktól (Sándor 2001: 38). Az *épp releváns szinten elkülönülnek* kitétel különösen fontos, mert jelzi: a társadalmi, politikai, történeti és kulturális nézőpont függvénye, hogy egy adott nyelv/nyelvváltozat repertoárjából mit emelnek ki. Politikai vagy egyéb célok és érdekek alapján vagy az egyezéseket és hasonlóságokat tartják meghatározónak, vagy épp ellenkezőleg, az eltérések válnak hangsúlyossá.

Az előadásban azt mutatjuk be, hogy az északi szláv dialektuskontinuum (Trudgill 2003: 96, Kamusella 2005, 2015) mint folyamatos nyelvi repertoár (Gumperz 1964: 138, Gal 1987: 286, Trudgill 2003: 140–141) elemeit milyen (nyelv)politikai érdekek alapján kategorizálták, és sorolták hol egyik vagy másik, időnként pedig egyszerre több különböző autonóm dialektus alá a huszadik század első felében. Az elemzés időbeli kerete az 1919 és 1944 közötti időszak, a vizsgálat térbeli kereteit pedig a mai Kárpátalja területe adja. Az előadás bemutatja, hogy a nyelvi repertoár elemei korántsem szerveződnek logikusan diszkrét és önálló egységekké, amelyeket „nyelv”-ként azonosítunk. A meghatározott idő- és térbeli kereteken belül konkrét példákkal igazoljuk, hogy az államhatárokkal ellentétben a nyelvi határok nem élesek. Három példa segítségével szemléltetjük, hogy a nyelvpolitika – a hatalmat birtokló elit stratégiai céljainak megfelelően – hogyan manipulálja a verbális repertoár elemeinek diszkrét kategóriákba (azaz nyelvekbe) szervezését. Igazoljuk, hogy az állami nyelvpolitika – társadalmi, gazdasági, kulturális stb. okok miatt – befolyással van (lehet) nemcsak a verbális repertoár elemeinek kategóriákba rendezésére, hanem az adott nyelveket/nyelvváltozatokat használó emberek identitásának alakulására is.

Hivatkozások

- Bárcki Géza 1956. Nyelvjárás és nyelv. *Magyar Nyelv* LII/4: 393–401.
- Gal, Susan 1987. Linguistic Repertoire. In: Ammon, U. – Dittmar, N. – K. J. Mattheier eds., *Sociolinguistics. An International Handbook of the Science of Language and Society*. Vol. 1: 286–292. Berlin: Walter de Gruyter.
- Gumperz, John 1964. Linguistic and social interaction in two communities. *American Anthropologist* 66 (6/2): 137–53.
- Kamusella, Tomasz 2005. *The Triple Division of the Slavic Languages: A linguistic finding, a product of politics, or an accident*. Vienna: IWM Working Paper No. 1/2005.
- Kamusella, Tomasz 2015. *Creating Languages in Central Europe During the Last Millennium*. New York: Palgrave Macmillan.
- Sándor Klára 2001. Szociolingvisztikai alapismeretek. In: Sándor Klára szerk. *Nyelv, nyelvi jogok, oktatás*. Szeged: JGYF Kiadó. 7–48.
- Trudgill, Peter 1992. Ausbau sociolinguistics and the perception of language status in contemporary Europe. *The International Journal of Applied Linguistics* 2: 167–178.
- Trudgill, Peter 2001. The Ausbau and Abstand sociolinguistics of linguistic minorities. In P. Nelde and R. Schjerve eds. *Minorities and language policy* (= *Plurilingua* 22). St. Augustin: Asgard Verlag. 37–44.
- Trudgill, Peter 2003. *Glossary of Sociolinguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.